

LJUBLJANSKO-NOVOSADSKI BLUZ ZA TREĆU EVROPU

Početak devedesetih godina u Vojvodini je, pod naslovom *Strast i(n) mir*, objavljena knjiga obimnog izbora iz mlade slovenačke proze, poezije, drame i književne kritike. Knjizi je pozajmila naslov jedna od pesama Braneta Bitenca, nekadašnjeg pevača, bolje rečeno recitatora ljubljanske pank grupe *Otroci socializma*, i ona ima svoj kataloški broj u Biblioteci Matice srpske u Novom Sadu. Novi Sad je za Ljubljanu i Rijeku bilo jedno od žarišta panka na prostoru nekadašnje Jugoslavije, što znači da je bilo sasvim logično i u redu da prihvati knjigu koja je nosila naslov po jednoj pesmi ljubljanskog pankera, a od prve do poslednje stranice ju je preveo vojvođanski, zrenjaninsko-novosadski pesnik, pisac i esejista, Vojislav Despotov, koji je u svojim esejima između ostalog pisao i o panku kao o „brzom stvaranju istorije“, „munjevitom ratu supkulturne grupe“, o Sex Pistolsima, Nini Hagen, o ljubljanskim Pankrtima, sa kojima je uradio i veoma zapažen intervju, objavljen u najrazličitijim mogućim novinama nekadašnje zajedničke „uže, šire i najšire domovine“.

Brane Bitenc je sredinom osamdesetih godina objavio svoju jedinu pesničku zbirku *Krv*. Dobru pesničku knjigu, u kojoj su u telo, precizno i oštro poput noža ušli nadrealistički otisak sveta i latentna zapaljivost osećanja, pomešanih s barutom.

Krv, strast i mir su bile reči koje su sudbinski obeležile rečnik devedesetih na prostoru bivše Jugoslavije. Krv koja je tekla u potocima i rekama, uzburkane i podivljale strasti, mir koji se sklanjao sve dublje u odsustvo. Bitenc nije imao ništa u vezi sa tim, nije bio prorok istorije, orvelovski ili lorkovski vizionar apokaliptičnih jahača, podivljalih ili bezdušnih egzektora. Tri pesničke reči iz njegovog intimističkog pesničkog rečnika su se nakon zlog, više nego lošeg i nesrećnog spleta okolnosti našle u drugačijem kontekstu, obasjane jakim snopom tamne materije, u zastrašujućim dimenzijama su se ukazale na platnu velikog vremenskog okvira, monstruozno uvećane i izmenjene ušle su u epski okvir istorije i tamo doživele svoju kulminaciju, kataklizmu, biblijsko opustošenje, ili, u slučaju mira, odsustvo na način ništavila.

Tokom čitave dve decenije od izlaska knjige koja je tada bila sasvim sigurno dobar, zanimljiv događaj, ali ništa baš posebno veliko, primarno, a kamoli epohalno, na prostoru nekadašnje zajedničke države i među njenim narodima promenilo se mnogo toga. Na zgarištu sveta koji je, što se mnogo čega tiče bio prihvatljiv pa čak i human, a u osnovi rigidan i nemoguć za život zbog čega je neizbežno propao, kroz kosmos su iz pepela kroz retku, raspršenu, užarenu magmu, češće pod privlačnu silu crnih rupa nego sunca, počele da kruže male planete, više-manje izgubljene u svemiru, lak plen merkantilističkih vladara izmerive i kupljive vasiona, njihovih prostačkih, smešnih, opasnih, prevrtljivih ili, tek u retkim slučajevima solidnih i sasvim pristojnih lokalnih štitonoša, i, naravno, zlikovaca i pre-

varanata svih vrsta. Micelijum društvenih i sasvim ličnih veza se, u mnogim slučajevima nepopravivo i namerno, a ponegde i sasvim nehotice i spletom haotičnih ili entropičnih mehanizama, sasvim rasturio.

Geografija prostora i protok ljudi po njemu sasvim se izmenila i sâm sam, na primer, izgubio svaki trag o tome šta se u međuvremenu dešavalo sa vojvođanskim piscem, satiričarem i urednikom Nedeljkom Radlovićem (krajem osamdesetih godina prošlog veka upoznali smo se u gostoljubivoj kancelariji Toneta Pavčeka u Cankarjevoj založbi na keju Ljubljani-ce), s kojim sam bio koautor antologije *Strast i(n) mir*. Tokom čitavog tog vremena o njemu sam pre izvesnog vremena uspeo da pronađem samo bizarnu belešku da se pre nekoliko godina u Zrenjaninu našao u zatvoru zbog klevetanja suda. I, kada sam nedavno putovao na prozni festival u Novi Sad, nakon dugo vremena sam se zapravo ponovo setio da sam nekada u Vojvodini zajedno sa njim objavio knjigu. Nisam ni znao da li je još uvek imam kod kuće, i sasvim slučajno sam je nakon nekoliko neuspešnih pokušaja traženja izvukao iza gomile knjiga u zatvorenom ormanu. Knjiga je izgledala kao sasvim nova, netaknuta, lepih korica, lepe, bele naslovnice uokvirene žutim, sa zelenim slovima, kao da će se iz nje svakog trenutka roditi neki novi svet. Prelistao sam je, motao po glavi sećanja i misli i otišao na internet da vidim šta je sa prevodiocem knjige, Vojislavom Despotovim, koga sam, možda, sreo jednom ili dvaput krajem osamdesetih, ili mi se njegova markantna pojava sa fotografija i iz telefonskih razgovora tek tako ubedljivo urezala u pamćenje. U jednoj drugoj zemlji, u neko drugo vreme, pored Davida Albaharija on je za mene bio najzanimljiviji autor književne generacije rođene oko 1950. Na internetu sam, sa kašnjenjem od dvanaest godina, saznao da je umro 2000, takoreći na vrhuncu svoje spisateljske snage...

Nekoliko dana nakon toga sam u Novom Sadu sreo ljude, prijatelje koji su ga dobro poznavali i koji su mi dali nekoliko njegovih knjiga, između ostalog i knjigu pesama štampanu na ćirilici, *Veseli pakao poezije*, a na latinici sasvim svežu knjigu izbora iz njegovih eseja pod nazivom *Kraj dvadesetog veka*. U njima Despotov piše o šamanima, umiranju, panku, Stonsima i Bitlsima, o velikim civilizacijskim i sasvim ličnim temama koje nisu ništa manje aktuelne nego što su to bile pre deset ili dvadeset godina. I, kao moj brat po kulturi i peru, piše i o stvarima iz krajeva u kojima sam odrastao, piše o Pankrtima, u celini citira nekoliko njihovih pesama, između ostalog i *Totalnu revoluciju*, navodi i komentariše signifikantnu pesmu/dijalog između Boga i Lucifera Ivana Volariča-Fea, koji smešta svet u gnezdo večnog konflikta između idealiteta i činjenične surove stvarnosti, itd.

Ima li danas gde u Evropi kakvog esejiste sa toliko referenci iz slovenačke kulture, pitao sam se dok sam čitao eseje Despotova. Da li danas, bilo gde drugde u Evropi, na susretu desetak pisaca možeš da nađeš toliko ljudi od kojih je praktično svacića priča povezana sa tvojom kulturom, ljude koji su prijateljevali ili su se barem nekoliko dana veselački družili, jedan sa Danetom Zajcem, drugi sa Hanžekom ili Zagoričnikom, treći sa Šalamunom ili Kermaunerom, četvrti sa Vojnovićem ili Hudolinom? Da li u još kojem gradu kraj Dunava, pitao sam se u Novom Sadu i pitam se i sada, sedeći za kompjuterom u Ljubljani, možeš da do dugo u noć piješ i čavrljaš sa grupom pisaca, kolumnista i sasvim običnih ljudi, od kojih baš svaki ima svoju ličnu priču vezanu za zemlju iz koje dolaziš, da li igde drugde može da ti se dogodi da iznenada, za stolom jedan od najuglednijih kritičara i kolumnista u zemlji počne sa tobom da razgovara na tvom maternjem jeziku, koji nije engleski,

već slovenački? Da li ti se igde drugde do u vitalnoj i sređenoj pokrajinskoj prestonici, u kojoj je multikulturalnost na svakom koraku i i dalje je suštinski živa, u gradu kojim, u većinski pravoslavnoj državi ponosno vlada osa između ogromne sinagoge i velike katoličke crkve, može da dogodi da prolaziš pored brojnih knjižara u kojima zaista prodaju pre svega knjige i u izlogu ugledaš ponosno istaknutog prevedenog Finžgara, njegovu knjigu *Pod slobodnim suncem*, opremljenu atraktivnim, sveslovenskim sloganom, da dok je sunca, dok je mačeva, Sloven se ne predaje...

Šta može da nastane iz mešavine takvog slovenskog vitalizma i neposrednosti, anarhične vitalnosti pankaa? Neki novi svet, neko novo društvo?

Deo odgovora je zapisan upravo u romanu Vojislava Despotova iz 1998. godine, *Evropa broj 2*, u kojem junaci pokušavaju da iz komadića rasutog sveta sastave geografiju sveta koja neće biti kopija prve Evrope. U pustom predelu ima previše ruševnih ostataka nekad bleštavih kulisa da bi mogao da nastane novi, bolji svet. Da li nakon skoro decenije i po od izlaska romana *Evropa broj 2*, dakle, treba razmišljati o trećoj Evropi?

Da li je takva, nova Evropa moguća bez udarne anarhične energije koja razbija korporativnu vezu bankara i političara, koji uzimaju ono što ne sme biti njihovo? I sve to istovremeno bez vitalnosti slovenskih, malih, rubnih kultura, koje interesuje šta je s granicama njihovog sveta, toliko zaostalih u civilizacijskom razvoju da su sačuvalе sećanje na način života u kojem ne vlada mera kamate, već mera srca. Da li je umesto discipline, odricanja, egzistencijalnog straha, izolacionizma, umesto pragmatične kulture produktivnosti došlo vreme za kulturu radoznalosti, solidarnosti, povezivanja, prožimanja, vreme novog pankaa i rokenrola, vreme bistrih mangupa sa ruba sveta, koje još uvek nije pokopala vavilonska kula prve Evrope, kojima slom velike berze ništa nije oduzeo, jer na berzi ništa nisu ni imali, pitao sam se iza velikog staklenog okna sjajnog hotela u centru Novog Sada. Zar nije došlo krajnje vreme da prestanemo da slušamo oštre glasove naredbi koje u svim državama istim, bezdušnim jezikom i tonom dopiru kroz zvučnike finansijskih i političkih regulatora i da počnemo da opet govorimo svojim ličnim jezicima, upornim i vitalnim jezicima malih jedinica, malih i osetljivih društvenih grupa, malih dijalekata i naroda i država, na našem slovenačkom, makedonskom, galicijskom, slovačkom, retroromanskom, katalonskom, da počnemo među svim tim zemljama da otvaramo prostor za neki novi micelijum, preko kojeg više neće biti moguće da se prebaci čelični pokrov ispisan zavodljivim sloganima finansijskih i političkih regulatora. Micelijum koji će biti neosetljiv na vertikalne zapovesti, micelijum, koji će neometano moći da horizontalno prenosi ljudsku i kulturnu energiju iz Novog Sada u Ljubljanu, iz Skoplja u Bilbao, iz Bratislave u Koimbru, iz Soluna u Kordobu.

Mozgajući i premeštajući knjige na najvišem spratu sjajnog novosadskog hotela u centru grada, uzeo sam u ruke svoju tročetvrtinsku putnu gitaru i automatski zasvirao „Hey Joe“, omaž duhovnom rođaku, čoveku, piscu, uredniku prvog jugoslovenskog časopisa za američku književnost *Hey Joe*, Vojislavu Despotovu i iz Hendriksove stvari je sa svakim novim krugom akorda nastajala neka druga, slobodna, otvorena pesma, energičan vojvođanski bluz, mala lična himna, tonska frekvencija za drugačiji pogled na budući svet.

(Sa slovenačkog prevela **Ana Ristović**)